

ORWELL, George. *Cesta k Wigan Pier*. 1. vydání. Praha : Argo, 2011. 227 s. ISBN 978-80-257-0385-4

Cesta k Wigan Pier je překladem Orwellovy reportážně esejistické knihy *The Road to Wigan Pier* z r. 1936, posledního z větších Orwellových děl, které ještě nemělo svou českou verzi.

Knihy je rozdělena do dvou částí. První část má reportážní charakter a podává obraz fenoménu masové nezaměstnanosti v sociálně silně stratifikované společnosti – průmyslových, zvláště hornických oblastech Velké Británie 30. let 20. st. – , přičemž Orwell jde hluboko pod povrch, obrazně i fakticky. Jde dolů do dolů, jde za dělníky do jejich bytů, přespává tam, kde oni, nakupuje tam, kde oni, vyptává se na každodennost jejich života, na jejich výdaje, zvyky, názory a motivace. Orwell touto cestou nekráčí poprvé. Stejný přístup využil již v *Out and Down in Paris and London* (č. *Na dně v Paříži a Londýně*), když psal o příležitostných zaměstnancích a životě chudých v Paříži, nebo o londýnských tuláčích, využil ho rovněž v reportážních pasážích svých románů jako je *A Clergyman's Daughter* (č. *Farářova dcera*). (Malý kvíz pro čtenáře: došel Orwell až k wiganskému molu?)

Druhá část knihy zužitkovává některé poznatky z části první. Jak říká sám Orwell: „Z dělnických vrstev jsem toho zahlédl dost, abych si je nehodlal jakkoli idealizovat, vím ale, že v dělnických domácnostech se o mnohém poučíte...“ (s. 114). Druhá část jde ale daleko za rámec popisu a obrací pozornost od vrstev nižších k vrstvám středním. Je úvahou o soudobé podobě britského socialistického hnutí, vhodném založení socialistického projektu a vhodném způsobu jeho obhajoby. Orwell se pokládá za socialistu, je přesvědčen o nutnosti změny společensko ekonomického systému tj. odstranění kapitalismu a je rovněž přesvědčen, že socialismus je tím jediným, kdo je schopen zastavit fašismus. O to větší prostor se však cítí být povinen věnovat důvodům, pro něž nenachází socialistické hnutí příznivce ve středních vrstvách. „Myslící člověk, smýšlení levicového, ovšem založení často pravicového, zatím přešlapuje u bran socialistických kruhů.“ (s. 206) Je tomu tak proto, že politické postoje středních vrstev nejsou dány jenom příjmem. Střední vrstvy jsou podle Orwella hluboce zakořeněny v konzervativních myšlenkových stereotypch a každodenních zvycích. Od postoje k národu či náboženství, přes neochotu jednat s nižšími vrstvami doopravdy jako rovný s rovným, až po literární vkus, jazyk, kterým mluví, nebo třeba způsob, jakým kouří, či stolují.

Ve středostavovských socialistech, kteří by teoreticky mohli svým příkladem střední vrstvy k socialismu přitáhnout spatřuje Orwell naopak jednu z hlavních překážek tohoto spojení. Podle Orwella je takový socialista „bud' mladistvý bolševik, snob, který se do pěti let docela nejspíš bohatě ožení a přesedlá na římskokatolickou víru, nebo, ještě typičtěji, upjatý panáček, co pracuje někde v kanceláři, zpravidla tajně abstinuje a často tíhne i k vegetariánství, v minulosti to zkusil s nonkonformistickou církví, hlavně však zastává společenskou pozici, které se naprosto nehodlá vzdát. (...) Mimoto se při každém seskupení socialistů objevuje hrozivá – skutečně znepokojivá – převaha potrhlíků. Člověk se skoro neubrání dojmu, že už sama slova „socialismus“ a „komunismus“ k sobě jako magnet přitahují všechny, kdo v Anglii propadli ovocným štávám, nudismu, nošení sandálů, posedlosti sexem, kvakerství, „lidovému léčitelství“, pacifismu i feminismu.“ (s. 171). V „obyčejném slušném člověku, který schvaluje základní cíle socialismu“ (s. 180) musí podle Orwella v důsledku toho nutně zvítězit přesvědčení, že socialistická strana není nic pro něj a že socialismus se je třeba snažit co možná oddálit.

Orwell proto navrhuje, aby výše zmíněné bylo v obhajobě socialismu bráno v potaz – nejen jako nutné zlo, s nímž se je třeba sžít, ale i jako oprávněný postoj (např. latentní nedůvěra vůči technice, mechanizaci a industriální civilizaci obecně) – , aby se obhajoba socialismu opřela o pojmy svobody, spravedlnosti a odporu vůči tyranii bez ohledu na jemnější filosofické nuance či zvyky. Je podle něj třeba „*různé třídy přesvědčit ke společnému postupu a přitom po nich zatím nežádat, aby odvrhly třídní rozdíly.*“ (s. 223)

Přestože intuitivně bychom mohli předpokládat, že nadčasový ráz bude mít druhá část, podle mého názoru tomu tak není. Druhá část, jakkoli hovoří o tématu obecnějším, je relativně úzce vázána k prostředí britského socialismu 30. let, s řadou specifických problémů, které se v jiném, než britském prostředí a v jiné době, než mezi válkami neřešily, nebo alespoň ne v této podobě. Je podle mě také silně poznamenána prostředím „*nižšího patra vyšších středních vrstev*“ (s. 121), v němž Orwell vyrůstal a s nímž se po celý život vyrovnával – Michéa dal v této souvislosti své úvaze o Orwellově politickém myšlení výstižný titul: anarchistický toryovec – a je poznamenána i specifickým prostředím intelektuálů v dělnické straně, v němž se Orwell pohyboval a jež ho vedlo např. k silnému přecenění významu marxismu pro britský socialismus. Nadčasový význam si jistě podržela snaha nalézt jinou, než čistě ekonomickou základnu pro sjednocení socialistických proudů a rozšíření socialistické myšlenky do středních vrstev – ani v jednom ovšem nebyl Orwell ve své době zcela výjimečný – , naopak otázkou je, zda dnešní levice obecně nemá už zcela jiný charakter, než levice meziválečného období a co si počít s Orwellovou zjevnou nechtí k tomu, co se od 60. let 20. st. nazývá kulturní příp. novou levicí.

Část první, jakkoli má ráz časové reportáže, se mi zda dnes aktuálnější a představuje větší výzvu k zamyšlení, než část druhá. Jednak pro stránce metodologické: ukazuje, co znamená jít do hloubky sociálního problému, dál, než k útržku statistických dat, který novináři poskytne ministerstvo sociálních věcí a ministr mu ho na tiskové konferenci patřičně interpretuje. Ale v nemenší míře po stránce věcné: přestože povaha sociální zabezpečení je dnes jiná, než byla v době Orwellově, kniha mimoděk ukazuje, jak dlouhodobého rázu jsou ony myšlenkové stereotypy s touto problematikou související (např. hygiena s. 37, bydlení ve „vybydlených“ prostorách s. 63, kdo nemá práci ji nemá proto, že nechce pracovat s. 86 atd.) a zda vůbec mají nějakou oporu v realitě. A ukazuje, jaký efekt má reziduální systém sociálního zabezpečení (např. systém kontroly potřeby s. 78-79 nebo debata o životním minimu s. 94-96). Kež bychom mezi novináři našich velkých deníků a týdeníků našli alespoň jednoho takového Orwella.

V každém případě, překladem *The Road to Wigan Pier* se završuje příběh „porevolučních“ překladů Orwellových knih. Nyní jsou v češtině k dispozici všechna Orwellova prozaická díla, tedy všechny jeho romány, novely a reportážní knihy. Některé jeho romány vyšly dokonce opakovaně (1984, *Animal Farm*), většinou ale šlo o reprint původního překladu. Další prostor se tedy nabízí jen v textech esejistických příp. novinářských nebo v textech osobního rázu, kde zatím došlo jen na překlady výběrové (v 90. letech vyšly dva výběry z Orwellových esejů, menší ve Votobii a větší v Atlantis, válečné deníkové záznamy vydaly před dvěma lety Levné knihy (KMa) a Argo čerstvě vydává první svazek Orwellových deníků jako celku).

Kruh Orwellových překladů se tak symbolicky završuje tam, kde začal. Vůbec první Orwellovou knihou v češtině byla totiž sociálně kritická reportáž *Out and Down in Paris and London*, kterou v r. 1935 pod názvem *Trosečníkem v Paříži a Londýně* vydalo Ústřední

dělnické knihkupectví a nakladatelství, nakladatelský podnik sociálně demokratické strany (po r. 1989 vyšel nový překlad s mírně odlišným názvem, viz výše). A myslím, že není náhodou, že ze všech větších Orwellových textů musela právě *The Road to Wigan Pier* – obraz masové nezaměstnanosti v silně stratifikované společnosti a zároveň úvaha o vhodném založení socialistického projektu – čekat na svůj „porevoluční“ překlad ze všech nejdéle.

Můžeme-li však být spokojeni s dostupností vlastních Orwellových textů, povážlivá mezera zeje v literatuře sekundární. Uvažme jen, že v anglosaském prostředí je Orwellových biografií dlouhá řada (z rozsáhlejších např. Crick, Hitchens, Lewis, Shelden, Meyers, Bowker), velmi inspirativní jsou rovněž některé životopisné studie německé (Büthe). V češtině je dosud k dispozici pouze jeden Orwellův životopis, překlad *George Orwell. A Biography* (2003) od Gordona Bowkera, který pod názvem *George Orwell* vydalo Nakladatelství Lidové noviny v r. 2006.

Ale chápu, že pro relativně malý český trh představuje jeden Orwellův životopis na jednu generaci hranici možného a Bowker byl nepochybně dobrou volbou. Nicméně, nestálo by tedy za to obrátit pozornost alespoň k novějším studiím věnovaným politickému myšlení George Orwella, k tématu, které je u nás stále vtěsnáváno do stereotypu odporu vůči autoritářskému režimu před r. 1989 a tím velmi nešťastně zplošťováno? Zkusit místo Orwellových drobných textů přeložit nějakou knihu o něm. Co třeba něco z anglické jazykové oblasti (např. Stephen Ingle. *The Social and Political Thought of George Orwell : A reassessment* nebo Philip Bounds. *Orwell and Marxism. The Political and Cultural Thinking of George Orwell*)? Nebo něco z francouzského prostředí (např. Jean-Claude Michéa. *Orwell, anarchiste Tory : Suivi de A propos de 1984*, nebo Bruce Bégout. *De la décence ordinaire : Court essai sur une idée fondamentale de la pensée politique de George Orwell*)? V překlady radikálnějších prací, které poukazují na vytváření stereotypu George Orwella a jeho využívání k prosazování konkrétních politických cílů (např. Scott Lucas. *The Betrayal of Dissent : Beyond Orwell, Hitchens and the New American Century*) si už netroufám ani doufat...
